

A KÖNYVVIZSGÁLÓI FELELŐSSÉGRŐL

NOCHTA Tibor*

1. A könyvvizsgálói tevékenység céljairól és sokrétűségéről

A könyvvizsgálói tevékenységre irányadó felelősségi jogi szabályozás heterogén, amely a könyvvizsgálat sokirányú szerepéből adódik. Pénzügyi, számviteli, közigazgatási és polgári jogi normák együtthatásaival kell számolni melyek sziluettjei a felelősségi rendelkezésekben is jól kivehetők. Egy lehetséges felelősségi jogi rezsim felvázolásához, a könyvvizsgálói tevékenység sokrétűségében rejlő sajátosságokat emiatt nélkülözhetetlen érzékeltetni.

Kiindulásként megállapíthatjuk, ha akár jogszabály, akár a saját döntése alapján van könyvvizsgálója a jogalanynak, akkor gazdálkodási – ezen belül is főként pénzügyi-számviteli – tevékenységének jogszerűségét „kívülről” a közérdek védelmének biztosítása céljából a könyvvizsgáló ellenőrzi.¹ Ezen ellenőrzési tevékenység nem gazdaságossági és célszerűségi szempontok vizsgálatára irányul.² Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a könyvvizsgáló a legfőbb szervei és ügyvezetési döntések meghozatalát megelőzően ne nyilváníthatna véleményt a várható pénzügyi kockázatokról, ne figyelmeztethetne egy esetleges vagyonesztést eredményező üzleti lépés megfontolására, hiszen rendszerint szerződéses jogviszony köti a gazdálkodást folytató szervezethez, vállalkozáshoz.

A gazdasági szereplők – kiváltképpen a vállalkozások, gazdasági társaságok – működésében szükségszerű a hatáskörmegosztás, az irányítás és az ellenőrzés elkülönülése. Még az egységes irányítás alatt álló gazdasági társaságoknál is így van ez, amikor külön felügyelő bizottság hiányában az igazga-

* Tanszékvezető egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék.

¹ Ld. NOCHTA Tibor: *Társasági jog*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2011. 154–156.; SZABÓ Gábor Zoltán: Az új Gt. alkalmazásával kapcsolatos könyvvizsgálói feladatok, *Gazdaság és Jog*, 1999/6. 6–11.

² Ld. AUER Ádám – BAKOS Kitti – BÜZÁSI Barnabás – FARKAS Csaba – NÓTÁRI Tamás – PAPP Tekla: *Társasági jog*. Szeged, Lectum, 2011. 203–205.

tóságon (igazgatótanácson belül) vannak olyan független tagok, akik a tulajdonosok (részvényesek) érdekében az ellenőrzést végzik. A könyvvizsgáló ezen kontrolltevékenységen túlmutatóan is szervezetiesileg független ellenőrző intézménynek minősül. E státuszhelyzete alapján a társaság irányításától az ellenőrző tevékenysége körében még akkor is független, ha egyébként tipikusan megbízási jellegű jogviszonyon alapul az eljárása.

Közérdekvédelmi fő feladata annak garantálása a piaci szereplők részére, hogy az adott vállalkozás a számviteli szabályoknak megfelelően vezetni nyilvántartásait és készíti el beszámolóját, és az megbízható, valós képet ad a vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről, működésének gazdasági eredményeiről. A könyvvizsgálói jelentésben foglaltak hitelessége azért nagyon fontos, mert harmadik személyeknek a vállalkozással kapcsolatos üzleti magatartását, döntéseit befolyásolja.

Különösen jól kitapintható ez az új Polgári Törvénykönyvnek és az e tevékenységre irányadó egyéb törvényekben az állandó könyvvizsgálóra vonatkozó rendelkezéseinek metszetében.

Elöljáróban azt szükséges hangsúlyozni, hogy maga az új Polgári Törvénykönyv is a könyvvizsgálatra és a könyvvizsgálóra vonatkozóan általános és speciális jellegű normákat egyaránt tartalmaz.

Az új kódex mindenekelőtt a jogi személyekre vonatkozó szabályok körébe illesztette az állandó könyvvizsgálóra irányadó rendelkezéseket, amelyeket mintegy kiegészítenek a gazdasági társaságok állandó könyvvizsgálatára irányadó speciális normák.

A Ptk. alapvetően a *törvényesség biztosítását szolgáló közérdekvédelmi eszközként* szabályozza a jogi személy állandó könyvvizsgálóját. Könyvvizsgáló alkalmazását nem teszi általánosan kötelezővé, a reguláció arra az esetkőrré vonatkozik csupán, amikor a jogi személy más jogszabályban előírt könyvvizsgálói feladatok ellátására, vagy esetleg jogszabályi kötelezés nélkül is, állandó jelleggel veszi igénybe könyvvizsgáló tevékenységét. Ilyen helyzetre e könyvvizsgálónak széles körű ellenőrzési jogokat és ezzel összefüggő, egymásra épülő és egymást kiegészítő fórumrendszert kell biztosítani feladata hatékony megvalósítása érdekében. Ha vizsgálata során a jogi személy vagyonának jelentős csökkenését, a jogi személy vagyonának olyan változását észleli, amely veszélyezteteti a jogi személlyel szembeni követelések kielégítését, vagy a vezető tisztségviselők, felügyelőbizottsági tagok felelősségét megalapozó körülményeket észlel, annak rendezését elsősorban a legfőbb szerv döntéshozatala – tagság nélküli jogi személyek esetén az alapítói jogkör gyakorlójának döntése – útján kell megkísérelni. Ennek elmulasztása, vagy sikertelensége esetén viszont a könyvvizsgáló kötelezettsége a törvényességi felügyeletet ellátó nyilvántartó bíróság értesítése.³

³ Ld. Ptk. 3:38. §.

Az említett könyvvizsgálói kötelezettségek teljesíthetőségének feltétele, hogy a könyvvizsgáló széleskörű jogosítványokkal legyen felruházva. Ezzel összhangban mondja ki az új kódex azt, hogy ha a jogi személy a könyvvizsgálat ellátására állandó könyvvizsgálót vesz igénybe, az állandó könyvvizsgáló feladatai ellátása érdekében betekinthez a jogi személy irataiba, számviteli nyilvántartásaiba, könyveibe, a vezető tisztségviselőktől, a felügyelőbizottság tagjaitól és a jogi személy munkavállalóitól felvilágosítást kérhet, a jogi személy fizetési számláját, pénztárát, értékpapír- és áruállományát, valamint szerződéseit megvizsgálhatja.

A kódex alapján a legfőbb szerv által választott állandó könyvvizsgáló feladata, hogy a könyvvizsgálatot szabályszerűen elvégezze, és ennek alapján független könyvvizsgálói jelentésben foglaljon állást arról, hogy a gazdasági társaság beszámolója megfelel-e a jogszabályoknak és megbízható, valós képet ad-e a társaság vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről, működésének gazdasági eredményeiről.⁴ Ezzel összefüggésben feladata az éves beszámoló valódiságának és szabályszerűségének vizsgálata, a számviteli törvény és a létesítő okirat előírásai betartásának ellenőrzése, az éves beszámolóról a vélemény kialakítása. A *könyvvizsgálói jelentés* elkészítése során szerepe van a különböző könyvvizsgálói standardoknak, a könyvvizsgálat hatókörének, vizsgálatok fajainak. Eredménye a záradék, amely lehet: *hitelesítő*, ha az éves beszámoló a vállalkozó vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről megbízható és valós képet ad, a felülvizsgálat során sem törvénysértést, sem szabálytalanságot nem tapasztalt, ezért az éves beszámolóban foglaltakkal egyetért; *korlátozott*, ha a követelményeknek korlátozásokkal felel meg – ki kell fejteni ennek okait; *elutasító*, ha nem felel meg a követelményeknek; ezt mindig meg kell indokolni!

Ha a könyvvizsgálói jelentésnek az ún. *társaságirányítási jelentés* része, akkor a könyvvizsgáló független véleménynyújtása körében a teljes üzleti jelentés és a pénzügyi kimutatások közötti összhangot is vizsgálja.

Ha a társaságirányítási jelentés nem része a jelentésnek, akkor a könyvvizsgáló felelőssége a pénzügyi beszámolási folyamattal kapcsolatos belső ellenőrzési- és kockázatkezelési rendszerek lényeges ismérveinek ismertetésére és a cégvásárlásokkal kapcsolatos uniós jogszabályok által megkövetelt kritériumokra terjed ki a társaságirányítási jelentés körében.

Az a könyvvizsgáló cég, amely közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó tekintetében végez jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet, évente, az üzleti évének mérleg fordulónapjától számított három hónapon belül, köteles a honlapján *átláthatósági jelentést* közzé tenni. A jelentés minálisan az alábbiakat tartalmazza a könyvvizsgáló cég vonatkozásában:

⁴ Ld. Ptk. 3:129. §.

- a) a gazdálkodási forma és a tulajdonviszonyok leírása;
- b) a hálózat és a hálózaton belüli jogi és szervezeti keretek bemutatása, ha a könyvvizsgáló cég egy könyvvizsgálói hálózathoz tartozik;
- c) az irányító struktúra leírása;
- d) a belső minőségellenőrzési rendszer leírása és a legfelsőbb irányító (vezető) szerv nyilatkozata a rendszer működésének hatékonyságáról;
- e) annak jelzése, hogy mikor volt az utolsó minőségellenőrzés, kamarai minőség-ellenőrzés;
- f) azon közérdeklődésre számot tartó gazdálkodók felsorolása, amelyek számára a könyvvizsgáló cég az üzleti év során jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet végzett;
- g) a függetlenségi gyakorlatról szóló nyilatkozat, amely azt is alátámasztja, hogy a függetlenségi megfelelés belső ellenőrzése megtörtént;
- h) a könyvvizsgáló cég nevében jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet ellátó kamarai tag könyvvizsgálók folyamatos képzésével kapcsolatban alkalmazott politikáról szóló nyilatkozat;
- i) a jelentőséget bemutató pénzügyi adatok (különösen a teljes árbevétel, megbontva a beszámolók jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálataból származó díjakra, valamint az egyéb bizonyosságot nyújtó szolgáltatásokért és az adótanácsadói szolgáltatásokért felszámolt díjakra);
- j) információk a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet végző kamarai tag könyvvizsgálók díjazásának elveiről.

Az új Ptk.-ban és speciális jogszabályokban szereplő fontos könyvvizsgálói feladatok ellátásának szigorú személyi feltételei vannak: mindenekelőtt nélkülözhetetlen a hitelesség, a közbizalom, a függetlenség és a szakértelem megléte.

A könyvvizsgálókkal szembeni személyi követelmények – a vonatkozó nemzetközi standardoknak is megfelelően – nagyon szigorúak. Szükséges a köztestületi (kamarai) tagság: állandó könyvvizsgáló csak a könyvvizsgálói nyilvántartásban szereplő egyéni könyvvizsgáló vagy könyvvizsgáló cég lehet. Ha könyvvizsgáló cég látja el a könyvvizsgálói feladatokat, ki kell jelölnie azt a személyt, aki a könyvvizsgálatot személyében végzi. Szükséges a szakmai jártasság (gyakorlat), és követelmény, hogy ne álljon fenn összeférhetlenségi ok (nem lehet állandó könyvvizsgáló a gazdasági társaság tagja, vezető tisztségviselője, felügyelőbizottsági tagja és e személyek hozzátartozója). Nem lehet állandó könyvvizsgáló a társaság munkavállalója e jogviszonya fennállása idején, és annak megszűnése után három évig.

A könyvvizsgálókra irányadó speciális törvény alapján a kamarai tag könyvvizsgáló, vagy a könyvvizsgáló cég a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátása mellett nem vehet részt olyan tevékenységben, amely csorbítja, vagy csorbíthatja feddhetetlenségét, objektivitását, függetlenségét vagy a szakma jó hírnevét, és amely ezáltal összeegyeztethetetlen

a szakmai tevékenységek ellátásával. Többféle szakmai szolgáltatás egyidejű nyújtása önmagában nem sérti a feddhetetlenséget, az objektivitást vagy a függetlenséget. A könyvvizsgálói feladatkörrel (hivatással) összeegyeztethetetlen

a) bármely szakmai szolgáltatás nyújtása, valamint

b) a szakmai szolgáltatásokhoz nem kapcsolódó bármely egyéb tevékenység ellátása, ha annak hatására a kamarai tag könyvvizsgáló, vagy a könyvvizsgáló cég nem képes a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet megfelelően ellátni.

Többféle szakmai szolgáltatás egyidejű nyújtása önmagában ugyanakkor nem csorbitja a feddhetetlenséget, az objektivitást vagy a függetlenséget.

A könyvvizsgálói feladatkörrel (hivatással) összeegyeztethetetlen tevékenységekre vonatkozó részletszabályokat a kamara alapszabálya, valamint etikai szabályzata határozza meg.⁵

További speciális követelmények vonatkoznak példának okáért egyes gazdasági szereplők könyvvizsgálatára, így a pénzintézetek, biztosítók, többségi köztulajdonban álló szervezetek, vállalkozások és a pénzügyi vállalkozások könyvvizsgálóira.

Külön jogszabály rendelkezései alapján egyes gazdálkodók esetében csak minősített kamarai tag könyvvizsgáló, vagy könyvvizsgáló cég végezhet jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet. A minősítésnek megfelelő gazdálkodó tekintetében a minősítés jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátására jogosítja a kamarai tag könyvvizsgálót, vagy a könyvvizsgáló céget.

Kérelem alapján minősítést a *kamarai tag könyvvizsgáló* akkor kaphat, ha igazolja, hogy

a) a minősítés megadása iránti kérelem benyújtását megelőző 5 éven belül legalább három éven át a minősítésnek megfelelő tevékenységet végző (IFRS-minősítés esetén a beszámolóját a nemzetközi számviteli standardok szerint összeállító) gazdálkodóra vonatkozóan számviteli, ellenőrzési tevékenységet végzett (ideértve az ehhez kapcsolódó szabályozási és felügyeleti feladatokat is), és legalább két éves gyakorlata van a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátásában;

b) vagy legalább három éven át jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet végzett és adott minősítésű kamarai tag könyvvizsgáló mellett legalább két évig közreműködött olyan gazdálkodó tekintetében a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátásában, amelyre vonatkozóan jogszabály az adott minősítés meglétét előírja;

⁵ Ld. a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról és a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény 53. § (1), (3), 61. § (2) és 63. § (3) bekezdéseit.

- c) vagy legalább három éven át jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet végzett és sikeresen teljesítette az adott minősítésre előírt szakmai minősítő vizsgát.

Kérelem alapján minősítést a *könyvvizsgáló cég* akkor kaphat, ha

- a) igazolja, hogy van legalább egy olyan, a megfelelő minősítéssel rendelkező kamarai tag könyvvizsgáló, aki a könyvvizsgáló cég nevében jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet végez, és
- b) vállalja, hogy működése során az a kamarai tag könyvvizsgáló, aki a könyvvizsgáló cég nevében jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet végez olyan gazdálkodó tekintetében, amelyre vonatkozóan a minősítést külön jogszabály előírja, rendelkezik a megfelelő minősítéssel.

A kamarai tag könyvvizsgáló, vagy a könyvvizsgáló cég a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenysége során köteles

- a) a függetlenségét megőrizni, és
- b) objektív, pártatlan véleményt formálni.

A kamarai tag könyvvizsgáló, vagy a könyvvizsgáló cég nem vehet részt megbízója döntéseinek meghozatalában. A kamarai tag könyvvizsgáló, annak közeli hozzátartozója, a könyvvizsgáló cég, valamint azon könyvvizsgálói hálózat más tagja, amelyhez a kamarai tag könyvvizsgáló, vagy a könyvvizsgáló cég tartozik, és a megbízó között nem állhat fenn olyan közvetlen vagy közvetett vagyoni, pénzügyi, munkavégzésre irányuló, üzleti vagy egyéb kapcsolat (ideértve a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátásán túlmenően nyújtott szakmai és egyéb szolgáltatást is), amely a kamarai tag könyvvizsgáló, vagy a könyvvizsgáló cég függetlenségét veszélyezteti. A kamarai tag könyvvizsgáló, vagy a könyvvizsgáló cég jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátására irányuló megbízást csak akkor vállalhat el, ha az a függetlenségét nem veszélyezteti. A kamarai tag könyvvizsgálónak, vagy a könyvvizsgáló cégnek a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátása során a függetlenségét fenyegető veszélyeket (ideértve különösen az önellenőrzést, az önérdeket, az elfogultságot, a magánjellegű kapcsolatot és a fenyegetést) folyamatosan figyelemmel kell kísérnie. Ha a kamarai tag könyvvizsgáló, vagy a könyvvizsgáló cég a függetlenségét fenyegető veszélyeket észlel, meg kell tennie a szükséges intézkedéseket a veszély elhárítására vagy elfogadható szintre való csökkentésére. Ha ez nem lehetséges, a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység nem végezhető el.

A kamarai tag könyvvizsgálónak, vagy a könyvvizsgáló cégnek a függetlenségét ért veszélyeket és az elhárításukra tett intézkedéseket a könyvvizsgálói munkaanyagokban dokumentálnia kell.

2. A könyvvizsgálói jogviszonyról

Bármilyen jogi tény (jogsabályi rendelkezés vagy kijelölés, választás) által is jön létre a könyvvizsgálat, eredményét tekintve a könyvvizsgáló egy megbízási jellegű jogviszonyba kerül az általa – jogszabályokban is rögzített módon és körben – ellenőrzött gazdasági szereplővel. A kamarai tag könyvvizsgáló, vagy a könyvvizsgáló cég jogsabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátására szerződést csak írásban köthet. A szerződéskötésre a Polgári Törvénykönyv általános szabályait a könyvvizsgálatra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazó jogszabályok előírásainak figyelembevételével kell alkalmazni. Ha külön jogszabály a jogsabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet ellátóra vonatkozóan a jogsabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység tekintetében további kötelezettséget határoz meg, azt a megbízóval kötött szerződésben szerepeltetni kell.⁶

Megítélésem szerint a könyvvizsgálói jogviszony egy olyan speciális tartalmú kötelelem, amelynek e tevékenységet jellemző sajátosságok miatt közjogi-as vonásai is vannak, de döntően a magánjogi (megbízási jellegű) karaktere a meghatározó. A könyvvizsgálói jogviszony kettős jogi természetét leginkább a gazdasági társaságok könyvvizsgálatára vonatkozó jogi szabályozás alapján lehet jól kitapintani.

a) Egyfelől az *állandó könyvvizsgáló esetében* a megbízási jellegű jogviszony létét a következő rendelkezések mutatják:

- az állandó könyvvizsgálót a társaságokra irányadó szabályok alapján vagy az alapító tagok (első könyvvizsgáló) a létesítő okiratban jelölik ki, vagy később a legfőbb szerv választja – fontos, hogy az éves beszámoló a jogviszony tartamába beleessen;
- a könyvvizsgáló (vagy könyvvizsgáló szervezet) és a társaság között, a megbízási szerződést a kijelöléstől illetőleg megválasztástól számított 90 napon belül vagy a vezető tisztségviselő vagy az audit bizottság közreműködésével kell megkötöni;
- a szerződésben nélkülözhetetlen tartalmi elem az időtartam és a díjazás megállapítása.⁷ A jogsabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység díja szabad megállapodás tárgya. A kamarai tag könyvvizsgáló, vagy a könyvvizsgáló cég a jogsabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátásáért járó díjazásra a feladat jellege, időigénye, a feladat elvégzéséhez szükséges személyi és tárgyi feltételek, valamint az egyéb kalkulálható költségei figyelembe-

⁶ Ld. a 2007. évi LXXV. törvény 45. § (1)–(4) bekezdéseit.

⁷ Ld. a BH 1998. 35. számú döntést.

vételével ad ajánlatot. A könyvvizsgálói tevékenység díjának függetlennek kell lennie a megbízónak nyújtott egyéb szolgáltatásoktól, azok semmilyen módon nem befolyásolhatják a díjat, megállapítása nem alapulhat feltételeken. A kamarai tag könyvvizsgáló, vagy a könyvvizsgáló cég nem fizethet jutalékot ügyfélszerzésért, és nem kaphat jutalékot azért, hogy harmadik félnek ügyfelet ajánljon.

Ha a szerződés megkötésére a 90 napos határidőn belül nem kerül sor, a legfőbb szerv köteles új könyvvizsgálót választani és vele kell megbízási szerződést kötni.

A könyvvizsgálathoz tapadó és a könyvvizsgálókra vonatkozó törvényben, valamint a számviteli törvényben meghatározott kötelező és folyamatos feladatok ellátása érdekében az állandó könyvvizsgálót határozott időre, de legfeljebb öt évre lehet megválasztani. Ugyancsak az említett pénzügyi és számviteli szabályozás indokolja, hogy az állandó könyvvizsgáló megbízásának időtartama nem lehet rövidebb, mint a legfőbb szerv által történt megválasztásától a következő beszámolót elfogadó ülésig terjedő időszak. Ezen szabályoktól a Ptk. nem engedi meg a létesítő okirat által való eltérést.

Az elmúlt évtizedekben lezajlott könyvvizsgálati botrányok (Enron-ügy, Worldcom ügy, Parmalat-ügy stb.) világszerte ráirányították a figyelmet a könyvvizsgálati tevékenységre és a jogalkotások az intézmény közérdekvédelmi és közbizalmi funkcióinak érvényesülése érdekében szigorították a szabályokat.⁸ Ezen nemzetközi tendenciáknak megfelelő szabályozást tartalmaz az új Polgári Törvénykönyv, amikor összhangban a könyvvizsgálókra vonatkozó speciális törvényi szabályokkal kimondja, hogy az állandó könyvvizsgáló nem nyújthat olyan szolgáltatást, és nem alakíthat ki olyan együttműködést az ügyvezetéssel, amely a közérdekvédelmi feladatok tárgyilagos és független ellátását veszélyeztetné. E körben kell kitérnünk arra, hogy az állandó könyvvizsgálónak a jogszabályi kötelezettségen alapuló éves beszámoló vizsgálatával, záradékolásával, az alapítással, átalakulással, megszűnéssel kapcsolatos értékelési, ellenőrzési, záradékolási tevékenységét szigorúan el kell választani a társaságok átvilágításával kapcsolatos, pénzügyi- és adótanácsadásra és könyvviteli szolgáltatásra szóló egyéb szakmai szolgáltatási tevékenységétől.

Az állandó könyvvizsgálót a társaság legfőbb szervének a társaság beszámolóját tárgyaló ülésére meg kell hívni. A könyvvizsgáló ezen az ülésen köteles részt venni, de távolmaradása az ülés megtartását nem akadályozza.

Sajátos kapcsolat fűzi a könyvvizsgálót a gazdasági társaságok ügyvezetését „belülről” a tulajdonos, befektetők érdekében ellenőrző felügyelőbizottsághoz.

⁸ Ld. erre különösen a 2002-ben megszületett Sarbanes-Oxley Act-t. KECSKÉS András: *Felelős társaságirányítás (Corporate Governance)*. Budapest, HVG-Orac, 2011. 10–11.

Ha a gazdasági társaságnál felügyelőbizottság működik, a könyvvizsgáló a felügyelőbizottság ülésén tanácskozási joggal részt vehet, a felügyelőbizottság felhívása esetén a könyvvizsgáló a felügyelőbizottság ülésén köteles részt venni. A felügyelőbizottság köteles napirendre tűzni a könyvvizsgáló által megtárgyalásra javasolt ügyeket.

b) Az új Ptk. szerinti könyvvizsgálati ellenőrzési tevékenység indítványozása befektető- és kisebbségvédelmi garanciákat is jelent. A tagok kérhetik, hogy a társaság utolsó beszámolóját, illetve az utolsó két évben bekövetkezett, általuk megjelölt, az ügyvezetés tevékenységével kapcsolatos gazdasági eseményt vagy kötelezettségvállalást a társaság könyvvizsgálójától *független könyvvizsgáló* vizsgálja meg. Ha e tárgyban a legfőbb szerv elé szabályszerűen terjesztett indítvány ügyében határozat nem született, vagy az indítványt a legfőbb szerv elutasította, a szavazatok legalább öt százalékát képviselő tagok kérelmére a cégbíróság köteles elrendelni a vizsgálatot és kijelölni a könyvvizsgálót. A kérelem teljesítését a nyilvántartó bíróság megtagadja akkor, ha a kisebbségi jogokkal a kérelmet előterjesztő tagok visszaélnek. A kérelmet a legfőbb szerv ülésétől számított 30 napos jogvesztő határidőn belül kell előterjeszteni. Ha a cégbíróság könyvvizsgáló kirendeléséről határoz, ennek költségeit a társaságnak kell előlegeznie és viselnie, azt csak a vizsgálatot alaptalanul kezdeményező tagokra háríthatja át.

A tagok kérelmére a legfőbb szerv által elrendelt független könyvvizsgálat esetén a gazdasági társaság és a független könyvvizsgáló között megbízási jogviszony létesül, hiszen a független könyvvizsgáló ugyan a tagok kezdeményezésére és kijelölése alapján, de a társaság megbízásából tesz eleget a társaság utolsó beszámolója, illetve az utolsó két évben bekövetkezett, az ügyvezetés tevékenységével kapcsolatos gazdasági eseményt vagy kötelezettségvállalást érintő ellenőrzésének. Abban az esetben azonban, amikor a legfőbb szerv elé szabályszerűen terjesztett indítvány ügyében határozat nem született, vagy az indítványt a legfőbb szerv elutasította, és a szavazatok legalább öt százalékát képviselő tagok kérelmére a cégbíróság elrendelte a vizsgálatot és kijelöli a könyvvizsgálót, a könyvvizsgáló eljárása az idézett szabályok alapján aligha nevezhető megbízási szerződésen alapulónak. Erre utalnak az ilyen könyvvizsgálat költségeinek viselésére szolgáló szabályok is.

3. A könyvvizsgáló magánjogi felelősségének irányairól

A könyvvizsgáló magánjogi felelőssége lehet szerződésszegésen alapuló kontraktuális, és szerződésen kívüli, azaz deliktuális felelősség. Mindkét felelősséget megalapozó könyvvizsgálói kötelezettségszegések metszetében értéke-

lés alá esik az ilyen feladatot betöltő személyektől elvárható fokozott gondosság tanúsítása, a szakmai szabályok betartása, magas fokú etikai fokméreteknek való megfelelés, pártatlanság és objektivitás, a törvények (jogsabályok) betartása a szerződésben vállalt feladatok maradéktalan teljesítése.

Az új Polgári Törvénykönyv alapján a könyvvizsgálónak a jogi személy irányába fennálló felelőssége szerződésszegésen nyugvó felelősség. Ennek megfelelően, ha a könyvvizsgáló megszegve a megbízási szerződésében foglaltakat, kárt okoz a megbízójának, köteles azt megtéríteni és csupán azzal mentheti ki magát, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa.⁹ Különös fontosságot nyer a könyvvizsgáló kontraktuális felelőssége szempontjából az új Polgári Törvénykönyv által definiált „Szerződésszegés”, mely szerint „A szerződés megszegését jelenti bármely kötelezettség szerződésszerű teljesítésének elmaradása.”¹⁰ A kódex ezen meghatározása szerint a szerződésszerű teljesítés követelménye nem merül ki a felek által meghatározott kötelezettségek tanúsításában, mert a jogsabályoknak is meg kell felelnie a felek eljárásának. Ez a fentiek alapján a könyvvizsgálói tevékenység sokszínűségére figyelemmel könnyen igazolható. A könyvvizsgálatra vonatkozó jogi szabályozás szinergikussága következtében a könyvvizsgáló szerződésszegéssel okozott kárért való felelőssége egyben olyan kötelezettségek megsértésében is áll, amelyeket speciális jogsabályok alapján is teljesíteni kell. Talán nem túlzás kijelenteni, hogy a könyvvizsgáló szerződésszegéssel okozott károkért való felelőssége a szerződési és törvényi kötelezettségek, egymással összefüggő, egymást kiegészítő szimbiózisának az eredménye és példája.

Amennyiben a mentesülést biztosító konjunktív feltételek tükrében vizsgálunk egy esetleges kárt okozó könyvvizsgálói szerződésszegést, akkor könnyű meggyőződni a kontraktuális felelősség valóban szigorú és ösztönző voltáról. Rendkívül nehéz példának okáért egy ilyen sokrétű, némileg túlszabályozott tevékenység esetében arra hivatkozni, hogy a kárt olyan ellenőrzési körén kívüli körülmény okozta, amire nem volt képes, mint könyvvizsgáló hatni. Azt is nehéz eredményesen igazolni, hogy objektíve a szerződéskötéskor nem volt előre látható a szerződésszerű teljesítést akadályozó körülmény, illetőleg nem volt elvárható a körülmény elkerülése, vagy a kár elhárítása.

A könyvvizsgáló polgári jogi felelősségének másik ágán szereplő deliktuális felelősség a könyvvizsgálat közérdekűségéből, közérdekvédelmi feladatából következik. A szerződésen kívüli károkozásért való felelősség jogalapja az, hogy mindazon harmadik személyek károsodhatnak, akik a könyvvizsgálat eredmé-

⁹ Ld. Ptk. 6:142. §.

¹⁰ Ld. Ptk. 6:137. §.

nyeiben, megállapításaiban, mint piaci szereplők bíztak, üzleti magatartásukat bizonyíthatóan a könyvvizsgálat eredményeire alapozták és annak helytelensége miatt károsodtak.

4. A könyvvizsgálói felelősség korlátozásáról és a közreműködőért való felelősség alkalmazhatóságáról

Az Európai Bizottság 2008. június 5-én a C/2008) 2274-es számú Ajánlást tette közzé a jog szerinti könyvvizsgálók és a könyvvizsgáló cégek polgári jogi felelősségének korlátozásáról. Okként a Bizottság azt jelölte meg, hogy a korlátlan és egyetemleges felelősség visszatarthatja a könyvvizsgáló cégeket és hálózatokat attól, hogy belépjenek a bejegyzett társaságok nemzetközi könyvvizsgálói piacára, ezért korlátozni kellene a felelősségüket. Nem indokolt ugyanakkor a korlátozás, ha a könyvvizsgáló szándékosan nem tesz eleget szakmai kötelezettségeinek, illetőleg ha az sértené a sértett félnek a méltányos kártérítéshez való jogát. A felelősségkorlátozás ajánlott módjai: egy határösszeg megállapítása, vagy az egyetemlegesség helyett a ténylegesen okozott károk mértékéig álljon fenn a felelősség, valamint hogy a felek szerződésben állapodhassanak meg a felelősség számukra legmegfelelőbb korlátozásában. A korlátozásokat a beszámolók mellékleteiként tegyék közzé.

Jogi személy könyvvizsgáló esetén a könyvvizsgálatért felelős természetes személy kijelölésére is szükség van, akivel szemben ugyancsak fennállnak a kizárási és összeférhetetlenségi követelmények. A személyében (kötelezett) felelős könyvvizsgáló felelőssége ugyanakkor nem kontraktuális jellegű, mert a könyvvizsgálatra szólóan nem ő a szerződő fél. Lényegében az őt foglalkoztató jogi személy közreműködője. Felelőssége ezért a könyvvizsgáló társaság felé áll fenn, aki kijelölte. A munkáltatója legfeljebb az általa okozott kár megtérítését követően a munkajogi szabályok szerint fordulhat alkalmazottjával szemben – a kötelező felelősségbiztosítással nem kompenzált – regressz igényével. A könyvvizsgálat sajátos természetéből fakadóan fennáll a könyvvizsgáló esetében is az önfelelősség, ami azt jelenti, hogy a megbízó által a könyvvizsgáló nem utasítható, de a jogi személy által kijelölt személyében felelős könyvvizsgáló, mint munkavállaló alkalmazott a munkáltatója által igen!

5. A könyvvizsgáló fegyelmi felelőssége és a csalással összefüggő felelőssége a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatánál

- a) Fegyelmi vétséget az a könyvvizsgáló követi el aki/amely
- szakmai szolgáltatás nyújtásával kapcsolatos kötelezettségeit gondatlanságból v. szándékosan megszegi;
 - szakmai szolgáltatást gondatlanságból vagy szakmai hiányosságok miatt vagy szándékosan nem a jogszabályoknak és standardoknak megfelelően nyújtja;
 - gondatlanságból vagy szándékosan e törvény, a kamarai alapszabály vagy etikai szabályzat előírásaival ellentétes magatartást tanúsít.
- b) A 240. nemzetközi könyvvizsgálati standardnak megfelelően:
- a könyvvizsgáló felelős azért, hogy kellő bizonyosságot szerezzen arra vonatkozóan, hogy egészében véve a pénzügyi kimutatások nem tartalmaznak akár csalásból, akár hibából eredő lényeges hibás állítást. A könyvvizsgálat eredendő korlátai miatt fennáll annak az elkerülhetetlen kockázata, miszerint lehet, hogy a pénzügyi kimutatásokban szereplő néhány lényeges hibás állítást nem tárnak fel, még akkor sem, ha a könyvvizsgálatot megfelelően tervezték meg és hajtották végre a nemzetközi könyvvizsgálati standardokkal összhangban (IFAC).

A szándékos lényeges hibás állítás csalásnak minősül.

Fontos a kellő bizonyosság megszerzése, ugyanakkor fenn kell tartani a szakmai szkepticizmust a könyvvizsgálat során. A könyvvizsgáló figyelembe kell vegye annak lehetőségét, hogy a vezetés felülírja a kontrollokat, és fel kell ismernie azt a tényt, hogy a hiba feltárásában hatékony könyvvizsgálati eljárások a csalás feltárásában lehet, hogy nem hatékonyak (IFAC).

Az ünnepelthez fűződő évtizedes baráti kapcsolatomból bátorít, amikor e rövid felelősségi tanulmány végén néhány szóval személyesen is köszöntöm Lábady Tamást, egykori tanáromat, támogatómat és szakmai Mesteremet. Ez alkalommal is szeretném megköszönni azt a sok emberi és szakmai értéket, amit tőle megtanulhattam. Amikor sok évvel ezelőtt a Magánjog (Polgári jog) Általános része tankönyvének tiszteletpéldányát kinyitottam, a nekem szánt ajánlása a következő volt: „Robespierre követni fogsz!”. Micsoda felelősség ez számomra!

Kedves Tamás! Isten éltesse még sokáig erőben és egészségben mindannyiunk örömére!